

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

**Методичні вказівки
для підготовки та організації самостійної роботи студентів освітнього
рівня (ОР) «Магістр» усіх форм навчання
Білоцерківського НАУ**

Біла Церква – 2018

Укладачі: Гринчук Ю.С., д.е.н., доцент

Ордіна Л.Л., к.п.н, доцент

Хахула Л.П., к.п.н, доцент

Коваль Н.В., к.е.н., доцент

Хахула В.С., к.с.-г.н., доцент

Методика викладання у вищій школі. Методичні вказівки для підготовки та організації самостійної роботи студентів освітнього рівня (ОР) «Магістр» усіх форм навчання Білоцерківського НАУ. – Біла Церква, 2018. - 35 с.

У методичних вказівках вказано мету та завдання курсу «Методика викладання у вищій школі», визначено рівень знань та умінь, яких має набути студент за результатами вивчення дисципліни. Подано структуру змісту дисципліни, теми рефератів та завдання для самостійного опрацювання. Вказано також тематичну літературу та глосарій педагогічних термінів.

Рецензент: О. М. Отич, д. п. н, професор, проректор з наук. роб. та міжн. зв. ДВНЗ «УМО» НАПН України

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Опис, структура змісту навчальної дисципліни та орієнтований розподіл навчального часу.....	7
Робоча програма навчальної дисципліни.....	8
Завдання для самостійної роботи.....	10
Теми рефератів.....	13
Теоретичні питання для визначення рівня знань за результатами вивчення дисципліни “Методика викладання у вищій школі”.....	14
Питання до заліку.....	15
Список рекомендованої літератури.....	17
Глосарій.....	20
Додатки.....	31

ВСТУП

У сучасних умовах реформування системи освіти України набула актуальності проблема професійної підготовки фахівців. Її розв'язання полягає у відродженні українським суспільством національної ідеї, відкритості зарубіжному досвіду, утіленні перспективних технологій розвитку, навчання, викладання у закладах вищої освіти. У цьому процесі особливої актуальності та визначального значення набувають методика, методи, технології та техніки викладання дисциплін у вищій школі.

Навчальна дисципліна “Методика викладання у вищій школі” вивчає сукупність взаємопов'язаних засобів, методів, форм викладання економічних дисциплін у вищій школі та методів організації, проведення, оформлення результатів науково-дослідних робіт в аграрній сфері.

Методика викладання у вищій школі – це оптимальне поєднання загально-дидактичних методів, прийомів і засобів навчання, які застосовуються для організації освітнього процесу.

Мета вивчення дисципліни:

- сформувані у здобувачів вищої освіти систему знань і навичок, уміння викладати навчальні дисципліни;
- ознайомити із знаннями про особливості викладання дисциплін у закладах вищої освіти;
- ознайомити із особливостями професійної майстерності та педагогічної техніки викладача.

Програмою передбачено проведення лекційних занять, на яких розглядаються теоретичні та практичні питання викладання, організаційно-правові форми активізації діяльності учасників освітнього процесу, а також виконуються конкретні завдання з відповідних тем навчальної дисципліни.

Навчальний курс “**Методика викладання у вищій школі**” забезпечує засвоєння здобувачами вищої освіти основних принципів, методів, форм організації, технологій виховної, навчальної, організаторської діяльності викладача у вищій школі.

Зміст дисципліни включає: 1) теоретичні засади педагогіки та методики викладання у вищій школі; 2) специфіку методів викладання у структурі процесу навчання у вищій школі; 3) психолого-педагогічні умови впровадження освітніх технологій викладання у вищій школі; 4) методичні та методологічні основи викладання у вищій школі; 5) дидактичні основи управління навчально-творчою діяльністю здобувачів вищої освіти. Це відповідає двом змістовим модулям дисципліни, а її базові блоки створюють єдину модульну систему.

Завдання курсу:

1) формування теоретичних уявлень про методику викладання у вищій школі як навчальну дисципліну, її мету, завдання;

2) ознайомлення з поняттями, категоріями, методами, технологіями у вищій школі, з'ясування її місця в системі наук;

3) висвітлення особливостей методів викладання у вищій школі;

4) ознайомлення зі структурою та змістом освітнього процесу у ЗВО;

5) оволодіння педагогічними формами освітньої взаємодії зі здобувачами вищої освіти, навчитися творчо застосовувати знання та способи діяльності, засвоєнні під час вивчення навчальних дисциплін;

б) ознайомлення з кращим педагогічним досвідом викладачів закладів вищої освіти України, апробування найбільш ефективних прийомів і методів навчання, що застосовуються в системі викладання навчальних дисциплін.

Предмет навчальної дисципліни: закономірності викладацької діяльності у вищій школі.

Вимоги до знань та умінь. Після засвоєння матеріалу навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти мають оволодіти знаннями та вміннями, які безпосередньо пов'язані з ефективним розв'язанням актуальних проблем викладацької діяльності. Попереднє оволодіння науковими фактами, педагогічними концепціями, ідеями дозволить здобувачам вищої освіти не тільки пояснити існуючі проблеми, але й спрогнозувати їх подальший розвиток.

Здобувачі вищої освіти повинні володіти знаннями про:

- критерії відбору, принципи структурування змісту навчального курсу у вищій школі;
- міжпредметні зв'язки методики викладання з іншими дисциплінами;
- сучасні інтерактивні методи навчання здобувачів вищої освіти;
- форми організації навчання здобувачів вищої освіти;
- норми, критерії оцінювання знань, умінь здобувачів вищої освіти, повідомлення їм та отримання від них зворотного зв'язку;
- специфіку застосування новітніх освітніх технологій у вищій школі;
- психологічні особистісні якості викладача вищої школи, професійні вимоги до нього.

Здобувачі вищої освіти повинні володіти вміннями:

- аналізувати та впроваджувати у власну діяльність теоретично обґрунтовані положення найсучаснішого педагогічного досвіду;
- застосовувати методи, прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти;
- планувати структуру, зміст, процес організації та результативність навчальних занять;
- укладати лекційні тексти за передбачуваною схемою, планом;
- творчо проводити лекційні, семінарські та практичні заняття;
- добирати оптимальні форми та методи педагогічної діяльності;
- застосовувати сучасні освітні технології;
- забезпечувати виконання розвиваючої, координуючої, управлінської функції викладача у вищій школі;
- здійснювати саморозвиток, самоосвіту, самовиховання, самоорганізацію.

Структура навчальної дисципліни

Назви модулів, змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практичні заняття	ІНДЗ	Самостійна робота
Модуль I. Теоретичні засади методики викладання у вищій школі					
Змістовий модуль № 1. Організація освітнього процесу у вищій школі					
Тема 1.1. Нормативно-правова база організації освітнього процесу.	12	2			10
Тема 1.2. Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять.	12	2		4	6
Тема 1.3. Контрольні заходи у вищій школі.	12	2			10
Тема 1.4. Методика підготовки та проведення навчальних занять у вищій школі.	12	2			10
Разом – змістовий модуль №1	48	8		4	36
Модуль II. Інноваційні освітні методики та психолого-педагогічні умови їх забезпечення					
Змістовий модуль №2. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності у вищій школі					
Тема 2.1. Інновації в педагогічній системі. Інноваційний потенціал педагога.	30	4		10	16
Тема 2.2. Методична майстерність викладача вищої школи.	12	2			10
Разом – змістовий модуль №2	42	6		10	26
Усього годин	90	14		14	62

Робоча програма навчальної дисципліни

Модуль I. Теоретичні засади методики викладання у вищій школі

Змістовий модуль №1. Організація освітнього процесу у вищій школі

Тема 1.1. Нормативно-правова база організації освітнього процесу.

Положення та нормативно-правові документи, що регламентують організацію освітнього процесу у вищій школі. Стандарт вищої освіти. Освітня (освітньо-професійна чи освітньо-наукова) програма. Навчальний план. Робочий навчальний план. Навчальна програма дисципліни. Робоча навчальна програма дисципліни. Індивідуальний навчальний план здобувача вищої освіти. Індивідуальний план роботи викладача та її облік.

Тема 1.2. Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять.

Складові освітнього процесу та їх характеристики: цілі навчання, зміст освіти, методи навчання, організаційні форми навчання, визначення результатів навчання у термінах компетентностей. Основні види навчальних занять в університеті: лекція; лабораторно-практичне чи практичне заняття; семінарське заняття; індивідуальне заняття; консультація; керівництво курсовими й кваліфікаційними роботами; керівництво практиками; керівництво аспірантами; проведення рубіжного та підсумкового контролю у всіх формах.

Тема 1.3. Контрольні заходи у вищій школі.

Основні види контролю знань студентів у ЗВО: поточний, рубіжний, семестровий, відстрочений. Порядок проведення атестації здобувачів вищої освіти. Оформлення результатів семестрового контролю.

Тема 1.4. Методика підготовки та проведення навчальних занять у вищій школі.

Методичні основи підготовки та проведення лекційних, лабораторно-практичних, практичних і семінарських занять, організації консультативної роботи зі студентами. Особливості тренінгового навчання.

Модуль II. Інноваційні освітні методики та психолого-педагогічні умови їх забезпечення.

Змістовий модуль 2. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності у вищій школі.

Тема 2.1. Інновації в педагогічній системі. Інноваційний потенціал педагога.

Інновації в освіті. Передовий педагогічний досвід і впровадження досягнень педагогічної науки. Критерії педагогічних творчих інновацій. Сучасні освітні технології у закладі вищої освіти. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Диференційоване навчання.

Проблемне навчання у вищій школі. Ігрові технології навчання. Дистанційне навчання. Запровадження дуальної освіти у вищій школі.

Тема 2.2. Методична майстерність викладача вищої школи.

Формування професійно-педагогічної культури викладача в умовах ЗВО. Викладач у системі вищої освіти. Професійна компетентність викладача в системі професійної освіти. Професійна діяльність викладача вищої школи. Поняття педагогічної майстерності та педагогічної техніки. Здатність управляти собою. Культура мовлення. Управління емоціями. Здатність управляти іншими. Методи педагогічного впливу. Здатність до педагогічного співробітництва, спілкування та взаємодії. Засоби педагогічних комунікацій. Педагогічна взаємодія у дистанційному навчання. Мережеві засоби педагогічних комунікацій. Професійні знання. Педагогічна техніка. Професіоналізм. Компетентність. Педагогічні здібності. Педагогічне новаторство.

Завдання для самостійної роботи

Тема 1. Нормативно-правова база організації освітнього процесу.

Мета педагогіки вищої школи: дослідження закономірностей розвитку, виховання і навчання студентів. Категоріально-понятійний апарат методики викладання у вищій школі. Стратегічні й освітні цілі функціонування вищої освіти. Основні аспекти адаптації вищої освіти України до вимог європейського освітнього простору.

Завдання для самостійної роботи:

1. Створіть критичне есе на тему: «Сутність та значення методики викладання дисциплін у вищій школі» (особливо акцентуйте увагу на дисциплінах за фахом).

2. Запропонуйте можливі варіанти покращення викладання дисциплін в університеті.

3. Розвиток вищої освіти в Україні: тенденції, проблеми та шляхи вирішення.

Рекомендована література: [10, 13, 14, 15, 30, 31, 39]

Тема 2. Психолого-педагогічні основи засвоєння знань у процесі навчання.

Сучасні особистісні якості викладача ВШ. Викладач як суб'єкт педагогічного процесу. Особистісно-професійний саморозвиток викладача. Психологічна характеристика особистісних якостей сучасного викладача. Готовність до інноваційної діяльності як важлива професійна якість викладача. Структура готовності до інноваційної педагогічної діяльності. Розвиток інноваційної поведінки педагога.

Завдання для самостійної роботи:

1. Загальна характеристика студентства як об'єкта навчально-виховного процесу у вищій школі.

2. Роль викладача як суб'єкта освітнього процесу.

3. Суперечливості та кризи студентського віку.

4. ЗВО – один із провідних факторів соціалізації особистості студента як фахівця. Підготувати есе на тему: «Адаптація студента до навчання у вищій школі», «Професіоналізація особистості студента: професіоналізація пізнавальної сфери, формування мотиваційно-професійної спрямованості, розвиток «Я-концепції», формування професійних здібностей».

Рекомендована література: [7, 9, 10, 22, 23, 44, 51]

Тема 3. Поняття про методи, форми та прийоми навчання у вищій школі.

Методи навчання: методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; методи контролю та самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності; бінарні методи. Особливості організації

освітнього процесу у вищій школі. Система організації освітнього процесу у вищій школі. Стандарти вищої освіти. Організація виховної роботи та молодіжної політики у вищій школі. Загальна характеристика методики викладання у вищій школі.

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте пріоритетність знання предмету чи володіння методикою викладання, вміння переконливо викладати свої думки тощо.
2. Запропонуйте позитивні нововведення у вищій школі, оцініть їх можливі переваги та недоліки.
3. Визначте поняття педагогічної технології.
4. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесні, наочні, практичні.
5. Методи навчання залежно від типу пізнавальної діяльності: інформаційно-репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий (евристичний), пошуковий (дослідний).
6. Методи навчання за логікою передачі інформації: індуктивний, дедуктивний.

Рекомендована література: [6, 10, 12, 33, 46, 47, 50]

Тема 4. Методи активізації пізнавальної діяльності студентів. Дидактичні вимоги до проведення лекцій.

Дидактична мета лекції. Основні функції лекції: інформаційна, орієнтовна, пояснююча, переконуюча, підсумкова. Основні етапи лекції: вступна частина, викладення, висновки. Проблема єдності навчальних і виховних завдань у лекційному курсі. Завдання, переваги та недоліки лекційного викладу навчального матеріалу. Загальнодидактичні вимоги до побудови лекційного курсу. Вимоги до структури лекційного курсу. Види лекції: організація та характеристика.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрийте сутність словесних методів навчання. Наведіть приклад викладання навчального матеріалу із менеджменту за цим методом.
2. Охарактеризуйте методи, які належать до другої групи.
3. У чому полягає успіх освітнього процесу у вищій школі.
4. У чому успіх проведеного семінарського заняття під час застосування інноваційних методів.

Рекомендована література: [6, 8, 10, 12, 17, 29, 43]

Тема 5. Психолого-педагогічні засади організації самостійної навчальної роботи студентів.

Сутність самостійної роботи. Значення самостійної роботи. Види самостійних робіт. Форми організації та проведення самостійної роботи.

Позитивні сторони та недоліки в організації самостійної роботи студентів. Специфіка організації самостійної роботи із додатковою літературою (словниками, довідниками, науково-педагогічною літературою тощо).

Завдання для самостійної роботи:

Дайте відповіді на запитання:

1. Форми активізації самостійної роботи студентів.
2. Особливості консультативної діяльності викладача в процесі підготовки наукових рефератів, курсових та кваліфікаційних робіт.
3. Роль студентської наукової творчості в активізації освітнього процесу.

Рекомендована література: [6, 8, 10, 12, 17, 29, 43].

Тема 6. Технології навчання у вищій школі.

Поняття педагогічної технології. Класифікація педагогічних технологій. Особливості та зміст сучасних педагогічних технологій.

Завдання для самостійної роботи:

1. Написати критичне есе – «Перспективи напрямів розвитку навчання».
2. Схематично зобразити алгоритм технології навчання у вищій школі.
3. Розробити програму свого професійного саморозвитку. Проблемні теми для обговорення.
4. Визначте пріоритетність знання предмету чи володіння методикою викладання, вміння переконливо викладати свої думки.
5. Запропонуйте позитивні нововведення у вищій школі, оцініть їх можливі переваги та недоліки.

Рекомендована література: [6, 8, 10, 12, 17, 29, 43].

Тема 7. Закони, закономірності та принципи навчання

Принципи навчання у закладі вищої освіти. Відмінності національної системи освіти від європейської. Принципи активності навчання. Принципи наочності. Принципи систематизації знань.

Завдання для самостійної роботи:

Підготувати доповідь на тему:

1. Відмінності національної системи освіти від європейської.
2. Особливості організації освітнього процесу згідно Закону України «Про вищу освіту».
3. Особливості дуальної освіти в Україні.

Рекомендована література: [10, 13, 14, 15, 30, 31, 39].

Тема 8. Технологія та техніка організації та проведення семінарів, практичних, індивідуальних занять.

Поняття та типи семінарських, практичних (лабораторних) занять. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності. Структура та план-конспект

семінарського та практичного заняття. Карта оцінки практичного (семінарського) заняття.

Завдання для самостійної роботи:

1. Основні функції семінарських занять: поглиблення, конкретизація, систематизація знань, одержаних на лекціях і під час самостійної роботи.

2. Розвиток навичок самостійної роботи; заохочення до наукових досліджень; контроль за якістю засвоєння студентами матеріалу.

3. Розробити семінарське заняття із певної дисципліни (за вибором студента).

Рекомендована література: [6, 8, 10, 12, 17, 29, 43].

Теми рефератів

1. Проблемна лекція: її підготовка та використання у процесі навчання.
2. Методика підготовки та проведення семінарських занять.
3. Організація самостійної роботи студентів у вищій школі.
4. Опорно-логічний конспект лекцій, його розробка та використання.
5. Проблемне навчання: джерела, сутність, перспективи.
6. Ділова та рольова гра: порівняльна характеристика.
7. Сучасний педагог вищої школи – педагог-дослідник.
8. Розвиток гендерних підходів в освіті.
9. Педагогічне спілкування при віртуальному навчанні.
10. Бар'єри у спілкуванні викладачів зі студентами.
11. Технології діагностики знань студентів.
12. Навчальні і контролюючі тести: порядок підготовки, вибір форми, умови використання.
13. Колоквіум як форма контролю знань.
14. Мотивація навчання та методи його стимулювання.
15. Практика використання різних методів навчання у педагогічному процесі.
16. Засоби інтенсифікації освітнього процесу: вимоги до створення та порядок використання.
17. Специфіка вивчення попиту на інновації в Україні.
18. Інноваційний потенціал педагога як основна умова оптимізації навчально-виховного процесу.
19. Гуманістична спрямованість особистості педагога.
20. Впровадження інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі вищої школи.
21. Педагогічна майстерність викладача вищої школи.
22. Інноваційні процеси у вищій школі України.
23. Тестова методика контролю якості освіти.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

для визначення рівня знань за результатами вивчення дисципліни “Методика викладання у вищій школі”

1. Визначте методологічні підходи до організації навчання в системі закладу вищої освіти.
2. Визначте структуру процесів навчання і викладання у ЗВО.
3. Обґрунтуйте дидактичні підходи до традиційного та особистісно-орієнтованого навчання у вищій школі.
4. Запропонуйте типологію методів викладання дисциплін.
5. Дайте характеристику форм організації освітнього процесу у вищій школі.
6. Розкрийте зміст основних класифікацій форм організації освітнього процесу у вищій школі.
7. Лекція як форма навчання і виховання студентів.
8. Визначте основні функції лекції.
9. Обґрунтуйте необхідність використання різних видів лекцій у викладанні дисциплін.
10. Охарактеризуйте основні дидактичні принципи відбору та викладення матеріалу лекції.
11. У чому полягає мета лекції?
12. Обґрунтуйте, в чому полягає специфіка лекційних спецкурсів.
13. Визначте основні завдання практичних занять з курсу дисциплін, що вивчаються на факультеті.
14. Надайте загальну характеристику змісту підготовки фахівця за певною спеціальністю.
15. Здійсніть аналіз навчального плану освітнього рівня «магістр».
16. Охарактеризуйте структуру та зміст освітньої програми з певної дисципліни.
17. Дайте загальну характеристику позааудиторних занять з курсу дисциплін, що вивчаються на факультеті (за вашим вибором).
18. Обґрунтуйте реалізацію принципу історичності у викладанні дисциплін циклу.
19. Обґрунтуйте реалізацію принципу зв'язку теорії з практикою у викладанні дисциплін циклу.
20. Дайте характеристику консультації як форми організації освітнього процесу. Класифікація консультацій.
21. Визначте функції консультації залежно від форми організації занять. Охарактеризуйте зміст консультативної роботи викладача – керівника курсової та кваліфікаційної роботи.

22. Визначте, в чому полягає значення самостійної роботи студента закладу вищої освіти.
23. Дайте характеристику основних видів самостійної роботи студентів при вивченні дисциплін, що вивчаються на факультеті.
24. Обґрунтуйте власне уявлення про характер навчання і організацію освітнього процесу у вищій школі щодо вивчення дисциплін.
25. Методи науково-педагогічного дослідження.
26. Основні нормативні документи про освіту та виховання.
27. Головні етапи засвоєння знань.
28. Формування пізнавального інтересу студентів.
29. Методи контролю і самоконтролю у навчанні.
30. Особливості нетрадиційних форм викладання.
31. Інтерактивні методи та форми викладання.
32. Сутність контролю в освітньому процесі та його види.
33. Норми та критерії оцінювання знань, умінь та навичок учнів.
34. Складові педагогічної культури та педагогічної майстерності викладача.
35. Сутність педагогічної майстерності викладача вищої школи.
36. Види та сутність педагогічних здібностей.
37. Педагогічний такт.
38. Складові педагогічної техніки.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Основні нормативні документи про освіту та виховання.
2. Зміст освіти та її завдання.
3. Напрями змісту навчально-виховного процесу.
4. Основні види навчальних занять в університеті.
5. Формування пізнавального інтересу студентів.
6. Методи контролю і самоконтролю у навчанні.
7. Вимоги до сучасного заняття. Підготовка викладача до заняття.
8. Алгоритм аналізу проведення занять.
9. Особливості нетрадиційних форм викладання.
10. Інтерактивні методи та форми викладання.
11. Сутність контролю в освітньому процесі та його види.
12. Норми та критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів.
13. Основні види контролю знань студентів у ЗВО: поточний, рубіжний, семестровий, відстрочений.
14. Порядок проведення атестації здобувачів вищої освіти.
15. Оформлення результатів семестрового контролю.
16. Методичні основи підготовки та проведення лекційних занять.

- 17.Методичні основи підготовки та проведення лабораторно-практичних, практичних занять.
- 18.Методичні основи підготовки та проведення семінарських занять.
- 19.Організація консультативної роботи зі студентами.
- 20.Особливості тренінгового навчання.
- 21.Інновації в освіті.
- 22.Передовий педагогічний досвід і впровадження досягнень педагогічної науки.
- 23.Критерії педагогічних творчих інновацій.
- 24.Сучасні освітні технології у закладі вищої освіти.
- 25.Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі.
- 26.Диференційоване навчання.
- 27.Проблемне навчання у вищій школі.
- 28.Ігрові технології навчання.
- 29.Дистанційне навчання.
- 30.**Запровадження дуальної освіти у вищій школі.
- 31.Методична майстерність викладача вищої школи.
- 32.Формування професійно-педагогічної культури викладача в умовах ЗВО.
- 33.Складові педагогічної культури та педагогічної майстерності викладача.
- 34.Сутність педагогічної майстерності викладача.
- 35.Види та сутність педагогічних здібностей.
- 36.Педагогічний такт.
- 37.Складові педагогічної техніки.
- 38.Професіограма викладача вищої школи.
- 39.Викладач у системі вищої освіти.
- 40.Професійна компетентність викладача в системі професійної освіти.
- 41.Професійна діяльність викладача вищої школи.
- 42.Педагогічна взаємодія у дистанційному навчання.
- 43.Мережеві засоби педагогічних комунікацій.
- 44.Педагогічне новаторство.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Закон України «Про освіту».
2. Закон України "Про вищу освіту".
3. Національна доктрина розвитку освіти // Центр Разумкова. Національна безпека і оборона. – 2002. - № 4. – С. 36-41.
4. Наказ МОН України. Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи № 943 16 жовтня 2009 р.

Підручники та навчальні посібники:

5. Андрусішин Б.І. Методика викладання у вищій школі: підручник / Б.І. Андрусішин, А.М. Гуз. – К.: Знання, 2008. – 304 с.
6. Болонская декларация. Совместная декларация министров образования Европы. – Болонья, 19 июня 1999 года.
7. Михайличенко О.В. Методика викладання суспільних дисциплін у вищій школі: Навчальний посібник. / Вид. друге. доп. та перероблене. – Суми, СумДПУ, 2009. – 122 с.
8. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: Навч. пос. – К., 2007. – 211 с.
9. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. – К. : Генеза, 2006. – 328 с.
10. Чужикова В.В. Методика викладання права. – К.: КНЕУ, 2010. – 428 с.
11. Яворська Г.Х. Педагогіка: навч. посіб. / Г.Х. Яворська. – К.: Знання, 2004. – 335 с.

Додаткова література:

12. Авдеєнко А.П. Інтенсифікація навчального процесу та організація самостійної роботи студентів / А.П. Авдеєнко, Л.В. Дементій, О.Є. Поляков / Проблеми освіти. – К. – 2001. – Вип. 24. – С. 108-111.
13. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти в Україні: історія, теорія: підручник. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
14. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. – М., 1982. – 256 с.
15. Барбашова І.А. Дидактика: навч. посібник для студентів ВНЗ / І.А. Барбашова. – 2-е видання. – Донецьк: Ландон-XXI, 2011. – 228 с.
16. Барбашова І.А. Загальні основи педагогіки: навч. посібник для студентів ВНЗ / І.А. Барбашова. – 2-е видання. – Донецьк: Ландон-XXI, 2011. – 126 с.
17. Бондар В. Дидактика: підручн. для студентів ВНЗ. – К.: Либідь, 2005. – 252 с.
18. Бордовская Н.В. Педагогіка: Учебник для вузов / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. – СПб: Питер, 2000. – 304 с.

19. Ващенко Г. Загальні методи навчання: Підручник для педагогів. – 1-е вид. – К.: Українська Видавнича спілка, 1997. – 441 с.
20. Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. / О. І. Вишневецький . – Вид. 3-є, доопрац. і допов. – К.: Знання, 2008. – 568 с.
21. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: навч. посіб. / С.С.Вітвицька. – К. : Центр навчальної л-ри, 2003. – 320 с.
22. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / С.С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної л-ри, 2005. – 398 с.
24. Вітвицька С.С. Практикум з педагогіки вищої школи. – К., 2005. – 395 с.
25. Волкова Н.П. Педагогіка. – К.: 2003. – 575 с.
26. Голік О.Б. Педагогічна майстерність: організаційно-управлінський аспект: навч. посібник. – Донецьк: "Ноулідж", 2010. – 242 с.
27. Грیشнова О. Розвиток вищої освіти в Україні : тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення / М.А. Диас // Высшее образование в Европе, 1996. – Том XX. – № 1-2. – С. 111-126.
28. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності : навч.-метод.посіб. / Вітвицька О.Д., Кулаєць М.М., Демешкант Н.А. та ін. – К. : Аграр Медіа Груп, 2011. – 333 с.
29. Застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі (психолого-педагогічні аспекти): навчально-методичний посібник / авт. кол.; за ред. М.Л. Смульсон. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 256 с.
30. Кайданова Л. Г., Мнушко З. М. Модульна технологія навчання. Навч.-метод. посібник. – Харків.: Золоті сторінки, 2002. – 83 с.
31. Кашкар'юв Г.В. Теоретичні та практичні аспекти компетентнісного підходу: монографія / Г.В. Кашкар'юв. – Донецьк: Ландон-XXI, 2011. – 243 с.
32. Коджаспирова Г.М. Технические средства обучения и методика их использования: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Г.М. Коджаспирова, К.В. Петров. – М.: Академия, 2007. – 352 с.
33. Каленюк І. Рух Європи до суспільства знань, Болонський процес і Україна / І.Каленюк, К.Корсак // Вища освіта України. – 2004. – №3. – С. 22-28.
34. Курлянд З.Н. Педагогіка вищої школи. – К.: Знання, 2009. – 387 с.
35. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи. навч. пос. – К.:Знання, 2005. – 485 с.
36. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб / ред.. В.І.Лозової. – Х. : ОВС, 2006. – 496 с.
37. Максимюк С.П. Педагогіка: навч. посібник / С.П. Максимюк. – К.: Кондор, 2009. – 670 с.

38. Малафійк І. В. Дидактика: навч. посіб. / І.В.Малафійк. – К.: Кондор, 2005. – 400 с.
39. Малихін О.В. та ін.. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / О.В.Малихін, І.Г.Павленко, О.О.Лаврентьєва, Г.І.Матукова. – К. : КНТ, 2014. – 262 с.
40. Мистецтво бути викладачем: Практ. посіб. / А. Брінклі, Б. Десанте, М. Флегм та ін. За ред. О.І. Сидоренка. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні». – 2003. – 144 с.
41. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
42. Подласий І.П. Педагогіка. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 569 с.
43. Положення про організацію освітнього процесу в Білоцерківському національному аграрному університеті / Витяг Вченої ради БНАУ № 6 від 07.07.2015 р.
44. Слєпкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. – К., 2000.
45. Цокур О.Я. Педагогіка вищої школи: Навчально- метод. посібник. Випуск 1. Основи наукового педагогічного дослідження / За ред. Панькова А.І. – Одеса, 2002. – С. 424.
46. Щекатунова, Г. Моніторинг педагогічних нововведень / Г. Щекатунова // Рідна школа. – 2009. – № 4. – С. 14-17.
47. Щербань П. М. Прикладна педагогіка. – К.: Вища школа, 2002. – 212 с.
48. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. – К.: Академвидав, 2006. – 352 с.
49. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: навч. посіб. / Петро Миколайович Щербань. – К. : Вища школа, 2004. – 207 с.
50. Ярошук Л.Г. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти: Навчальний посібник. – Луцьк, 2010. – 308 с.
51. Ягупов В. В. Педагогіка: Навч. посібник / В.В. Ягупов. – К.: Либідь, 2003. – 560 с.

ГЛОСАРІЙ

Акмеологія (гр. акме – вища ступінь чого-небудь, вершина, квітуха сила + logos – слово, мова, вчення) – наука про досягнення вершин людської якості в особистості, оволодіння досконалістю у вибраному, в т. ч. у професійній діяльності, як вчення про вершини професійної майстерності; є наукою на перетині психології медицини та педагогіки, галузь психологічної науки, вивчає закономірності та механізми важливіших виявів самореалізації дорослих людей, психологію дозрівання видатної особистості. (Сазоненко Г.С. *Педагогіка успіху (досвід, становлення акмеологічної системи ліцею)* / Г.С. Сазоненко. – К.: Гнозис, 2004. – С. 604).

Активність особистості – здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної і духовної культури. Активність особистості проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні. (Сазоненко Г.С. *Педагогіка успіху (досвід, становлення акмеологічної системи ліцею)* – К.: Гнозис, 2004. – С. 604).

Взаємодія – своєрідне втілення зв'язків, взаємин між людьми, котрі, виконуючи спільні завдання, взаємовпливають, доповнюють один одного і досягають успіху у розв'язанні поставлених задач. (Словник навчально-педагогічних понять і термінів: *Метод. посіб. / Уклад.: Л.П. Вовк, Г.Д. Панченко, О.С. Падалка.* – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 13).

Гра ділова (ділова гра) – вид інтерактивного навчання. Застосовується для вирішення проблемних ситуацій по заздальгідь ігровому сценарію. (Словник основних термінів і понять з превентивного виховання / В.М. Оржеховська, В.Є. Виноградова-Бондаренко – Переяслав-Хмельницький, 2003. – С. 12.).

Групова навчальна діяльність – це окремий вид навчальної діяльності студентів, який вони виконують у складі малих навчальних груп і для якого спілкування виступає одночасно умовою та результатом діяльності. Завдяки цьому забезпечується вираження думки, проявляється взаємодопомога, досягається розв'язання поставлених навчальних завдань. Статусу самостійного виду пізнавальної діяльності вона здобуває завдяки таким структурним елементам, як об'єкт, груповий суб'єкт, активність суб'єкта, засоби діяльності, результат спільних навчальних дій. (Інноваційні пошуки в сучасній освіті / За ред. Л.І. Даниленко, В.Ф. Паламарчук. – К.: Логос, 2004. – С. 83.).

Гуманізація освіти – центральна складова нового педагогічного мислення, яка передбачає перегляд, переоцінку всіх компонентів педагогічного процесу у світі їхньої людино-творчої функції. (Словник навчально-педагогічних

понять і термінів: *Метод. посіб. / Уклад.: Л.П. Вовк, Г.Д. Панченко, О.С. Падалка та ін. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 19).*

Дистанційне навчання (ДН) – сучасна освітня технологія з використанням засобів передачі навчально-методичної інформації на відстань (телефони, телебачення, радіо, модемний та супутниковий зв'язок, комп'ютери, аудіовізуальні засоби навчання та ін). Технологія ДН сприяє зростанню ефективності освітнього процесу, активізації студентів, підвищенню інтересу до навчання, можливості використання унікального досвіду видатних педагогів різних країн, збагаченню вітчизняних освітніх технологій, формуванню більш гнучкої системи освітніх курсів та дисциплін, більш якісному контролю знань та ін. *(Василюк А.В. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / А.В.Василюк. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – С. 37).*

Дистанційна освіта (ДО) – освітні послуги студентам, фізично віддаленими від освітніх центрів, за допомогою засобів масової інформації та зв'язку. Найбільш відомими у світі центрами ДО є „Університет без стін” (США), „Університет по повітрю” (Японія), „Національний центр дистанційного навчання” (Франція), „Інститут навчання на відстані” (Німеччина), „Сучасний гуманітарний університет” (Росія). *(Василюк А.В. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / А.В.Василюк. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – С. 37).*

Диференційоване навчання (ДН) – навчання, яке враховує індивідуальні відмінності між студентами в групі або в навчальному плані ЗВО. *(Василюк А.В. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / А.В.Василюк. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – С. 33-34.).*

Ігрова діяльність (ІД) (гра) – різновид активної діяльності студентів, у процесі якої вони оволодівають суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування між людьми. ІД є свого роду дитячим моделюванням соціальних відносин. ІД формує емоційну, моральну та інтелектуальну сферу особистості, розвиває її уяву, сприяє фізичному вдосконаленню, виховує волю до дії та здатність до гальмування якості, необхідні людині в трудовій і суспільній діяльності. *(Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – С. 139.).*

Індивідуальне навчання – прогресивний вид навчання, орієнтований на врахування пріоритетів і можливостей кожного окремого студента. *(Василюк А.В. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / А.В.Василюк. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – С. 61).*

Інновація – комплексна діяльність, спрямована на створення (народження, розробку), освоєння, використання й розповсюдження нового.

(Кравченко Г.Ю. Інноваційне навчання та його місце у внутрішньо-шкільній науково-методичній роботі з учителями початкових класів / Г.Ю. Кравченко // Науково-методичний супровід модернізації початкової освіти: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 3-4 груд. 2002 р. / Луган. ін-т післядиплом. пед. освіти, Луган. держ. пед. ун-т. – Луганськ, 2002. – С. 220.)

Інновація – (англ. – нововведення) – запровадження нових форм організації праці й управління, що охоплює не тільки окреме підприємство, але й їхню сукупність. *(Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С.У. Гончаренко, В.В. Радул, М.М. Дубінка та ін.; За ред. В.В. Радула. – К.: ЕксОб, 20004. – С. 91.)*

Інтерактивне навчання (ІН) – діалогове, у ході якого здійснюється взаємодія викладача та студента; спеціальна форма пізнавальної діяльності з цілком конкретними та прогнозованими цілями. *(Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею) / Г.С. Сазоненко– К.: Гнозис, 2004. – С. 607.)*

Інтерактивне навчання – різновид активного. Сутність його полягає в тому, що освітній процес відбувається за умов постійної активної взаємодії всіх студентів та педагогів. Це співнавчання взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), коли всі суб'єкти педагогічного процесу є рівноправними, рівнозначними. Організація ІН передбачає моделювання на уроці життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Використання інтерактивних технологій навчання запорукою атмосфери співробітництва, доброзичливості в групі. *(Аніщенко О.В. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Навч. Посібник / О.В. Аніщенко, Н.І. Яковець; За заг. ред. Н.І. Яковець. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2005. – С. 22.)*

Інтенсифікація освітнього процесу – (фр. intensification, від лат. intensio – напруження і fascio – роблю) передбачає досягнення бажаних результатів за рахунок напруження, активізації розумових можливостей особистості. *(Словник навчально-педагогічних понять і термінів: Метод. посіб. / Уклад.: Л.П. Вовк, Г.Д. Панченко, О.С. Падалка та ін. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 25.)*

Інтерактивні технології – різновид активних (інтенсивних) технологій. *(Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею) / Г.С. Сазоненко– К.: Гнозис, 2004. – С. 607.)*

Інформаційна освітня технологія (ІОТ) – модель навчально-виховного процесу, у якій мета досягається насамперед за рахунок найповнішого використання можливостей комп'ютерів (комп'ютерних мереж) та програмного

забезпечення. (*Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник / За ред. Г.С. Сазоненко. – К.: Гопак, 2000. – С. 340.*)

Комп'ютеризація навчання – застосування комп'ютера як засобу навчання; використання комп'ютера в навчально-виховному процесі з метою підготовки молоді до життя в інформаційному суспільстві; підвищення ефективності навчання шляхом впровадження засобів в інформаційному суспільстві; підвищення ефективності навчання шляхом впровадження засобів інформатизації. (*Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею) / Г.С. Сазоненко. – К.: Гнозис, 2004. – С. 607.*)

Концепція – система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище; ідейний задум твору. (*Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічно системи ліцею – К.: Гнозис, 2004. – С. 607.*)

Креативність – поняття, що характеризує повноцінне функціонування людини, здатність продумувати унікальні ідеї, результати, способи розв'язання проблеми. (*Скрипченко О.В. Довідник з педагогіки та психології / О.В. Скрипченко – К.: Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 75.*)

Креативність – творча, новаторська діяльність. (*Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею) / Г.С. Сазоненко. – К.: Гнозис, 2004. – С. 607.*)

Кредитно-модульна технологія – це цілісний алгоритм повного засвоєння знань та умінь майбутніми фахівцями за структурно-інтегрованими освітньо-професійними програмами в кредитних вимірах, свідомим самостійним вибором студентами навчальних дисциплін з метою прикладання максимальних інтелектуальних зусиль для їх вчасного засвоєння за модульним принципом, з дотриманням психолого-педагогічних та кібернетичних вимог до освітнього процесу в межах модуля, навчальної дисципліни, міждисциплінарного курсу і ступеня підготовки загалом. (*Сікорський П.І. Кредитно-модульна технологія навчання: Навч. посіб. / П.І. Сікорський. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С. 84.*)

Метод ділових ігор – метод, при якому викладач складає сценарій гри, розподіляє між студентами ролі, визначає для кожного учасника правило, повноваження, обов'язки, характер виробництва, масштаби управління, довідники, посібники, обчислювальну техніку, комп'ютери тощо. Цей метод вимагає активності від кожного студента, знімає бар'єр між викладачем і студентом. (*Скрипченко О.В. Довідник з педагогіки та психології / О.В. Скрипченко, – К.: Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 85.*)

Метод мозкового штурму – використання цього методу сприяє подоланню психологічної інерції та продукуванню максимальної кількості нових ідей за мінімальний термін. Обґрунтував його американський

підприємець А. Осборн. Мозковий штурм є колективним пошуком нетрадиційних шляхів розв'язання проблем, його психологічну основу становить теорія З. Фрейда про те, що у звичайних ситуаціях мислення людини визначається здебільшого свідомістю, у якій панують контроль і порядок, а для подолання психологічної інерції потрібно створити умови для прориву із підсвідомості „неспокійних і грізних сил та інстинктів”. Цей метод використовують у роботі педагоги під час семінарів-практикумів. Мозковий штурм може виникнути незаплановано під час розв'язання пізнавального завдання, гри-заняття тощо. Особливість його полягає в тому, що студенти в процесі обговорення самі коригують, аналізують висловлені ідеї. (Білоцерковська Н.Г. *Інформаційні технології і освіта в сучасному суспільстві* / Н.Г. Білоцерковська // Шкіл. б-ка. – 2005. – № 6. – С. 45.).

Метод проектів (МП) – навчальна схема, впроваджена в американських закладах освіти та популяризована в інших країнах, зокрема в Англії. Цей метод полягає в тому, що традиційна класно-урочна система замінюється т.зв. „проектами” як осередками навчання та праці учнів. Вирізняють 4 види проектів: продукційний (створення чогось), консультаційний (естетичне пізнання), проблемний (подолання інтелектуальних труднощів), діяльнісний (досягнення вмінь та навичок у якійсь діяльності). Однак це є не стільки метод, скільки стратегія, яка представляє велику цінність не лише у сфері розвитку і практичних вмінь учнів, але також у їх соціалізації. Стимулює активність, для яких заклад освіти стає більш привабливим, як місце прояву їх творчості. (Василюк А.В. *Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ.* / А.В.Василюк. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – С. 67.).

Метод проектів – організація навчання, за якою студенти набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань-проектів. МП виник у другій половині ХІХ ст. Базується на теоретичних концепціях прагматичної педагогіки. У 20-х роках ХХ ст. МП привернув увагу українських педагогів, які вважали, що критично перероблений МП зможе забезпечити розвиток творчої ініціативи й самостійності учнів і сприятиме здійсненню безпосереднього зв'язку між набуттям знань і вмінь та застосування їх у розв'язанні практичних завдань. (Гончаренко С. *Український педагогічний словник* / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – С. 205.).

Метод синектики – його творцем є американський психолог Вільям-Джеймс Гордон. Полягає – у створенні групи людей різних спеціальностей задля пошуку творчих рішень шляхом необмеженого тренування уяви і об'єднання несумісних елементів. Такі групи називають синектичними (грец. *Synektike* – об'єднання різнорідних елементів). Синектика була розроблена наприкінці 50-х – на початку 60-х років ХХ ст. на основі застосування методу

групової генерації ідеї (мозкового штурму). *(Білоцерковська Н.Г. Інформаційні технології і освіта в сучасному суспільстві / Н.Г. Білоцерковська // Шкіль. бібліотека. – 2005. – № 6. – С. 45.)*

Моделювання педагогічне – складання проекту виховного заходу педагогом у власному уявленні: сценарії, ролі, виховні завдання, варіанти охоплення всіх учасників, передбачення результату. *(Аніщенко О.В. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Навч. посібник/ О.В. Аніщенко, Н.І. Яковець; За заг. ред. Н.І. Яковець. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2005. – С. 63.)*

Модуль – це логічно завершена, системно впорядкована частина теоретичних знань і практичних вмінь з даної навчальної дисципліни, адаптованих до індивідуальних особливостей суб'єктів навчання і визначеним оптимальним часом на організацію їхнього засвоєння. *(Сікорський П.І. Кредитно-модульна технологія навчання: Навч. посіб. / П.І. Сікорський. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С. 26.)*

Модульне навчання – (лат. *modulus* – міра) – 1) назва важливого коефіцієнта чи величини; 2) частина будови, що служить одиницею вимірювання; 3) уніфікований функціональний вузол у вигляді пакета деталей (модуль у комп'ютерних системах, в космічному кораблі); у педагогіці – така організація освітнього процесу, яка скерована на засвоєння довершеного блоку адаптованої інформації і забезпечує оптимальні умови соціально-особистісного зросту учасників педагогічного процесу. *(Словник навчально-педагогічних понять і термінів: Метод. посіб. / Уклад.: Л.П. Вовк, Г.Д. Панченко, О.С. Падалка – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 22.)*

Модульне навчання – це інтеграція різних видів та форм навчання, узгоджених у часі та упорядкованих в єдиний комплекс. Воно являє собою систему розгортання всіх етапів навчання – учення, інтегрує в собі оптимальну структуру принципів і педагогічних технологій, отримання результатів роботи учасників педагогічної взаємодії. У цілому, модульне навчання сприяє ефективній організації навчально-виховного процесу. *(Словник основних термінів і понять з превентивного виховання / В.М. Оржеховська, В.Є. Виноградова-Бондаренко, І.І. Доброскок та ін. – Переяслав-Хмельницький, 2003. – С. 34.)*

Модульні та локальні інноваційні педагогічні технології (лат. *modulus* – міра) і локальні (лат. *localus* – місцевий, властивий певному місцю) технології, спрямовані на удосконалення певної частини педагогічного процесу, в якому модулем є самостійна функціональна частина. Локальні технології охоплюють лише окремі ланки педагогічного процесу і не пов'язані між собою. Модульні та локальні інноваційні технології використовуються як самостійні або як такі, що становлять елементи системних технологій.

(Білоцерковська Н.Г. Інформаційні технології і освіта в сучасному суспільстві / Н.Г. Білоцерковська // Шкiл. б-ка. – 2005. – № 6. – С. 41).

Модульно-рейтингова технологія навчання – це цілісний алгоритм організації повного засвоєння знань та вмінь за модульним принципом з дотриманням психолого-педагогічних і кібернетичних вимог до освітнього процесу та рейтинговим підсумуванням результатів навчання за семестр, рік і весь період навчання. *(Сікорський П.І. Кредитно-модульна технологія навчання: Навч. посіб./ П.І. Сікорський –К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С. 83.).*

Освітній моніторинг – це супроводжуюче оцінювання і поточна регуляція будь-якого процесу. *(Єльнікова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: Монографія / Г.В. Єльнікова. – К.: ДАККО, 1999. – С. 177.).*

Особистісно зорієнтована технологія – це освітня технологія, головною метою якої є взаємний та плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності в спілкуванні й партнерства в спільній діяльності. Основне завдання – надання допомоги учневі у визначенні свого ставлення до самого себе, інших людей, навколишнього світу, своєї професійної діяльності. Концепцією технології є заперечення насильства над особистістю в процесі навчання та розвитку особистості. *(Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посіб. / За ред. Г.С. Сазоненко. – К.: Гопак, 2000. – С. 303.).*

Особистість – цілісність соціальних властивостей людини, продукт суспільного розвитку і залучення індивіда до системи соціальних відносин активної предметної діяльності і спілкування. Індивід стає особистістю у процесі освоєння соціальних функцій і розвитку самосвідомості, тобто усвідомлення своєї самототожності і неповторності як суб'єкта діяльності і індивідуальності, але саме як член соціуму. Прагнення злитися із соціальною спільністю (ідентифікуватися з нею) і разом з тим – до відокремлення, прояву творчої індивідуальності робить особистість і продуктом, і суб'єктом соціальних відносин, соціального розвитку. Формування особистості здійснюється в процесах соціалізації індивіда і спрямованого виховання: освоєння ним соціальних норм і функцій соціальних ролей за допомогою оволодіння різноманітними видами і формами діяльності. *(Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С.У. Гончаренко, В.В. Радул, М.М. Дубінка та ін.; За ред. В.В. Радула. – К.: „ЕксОБ”, 2004. – С. 168.).*

Педагогіка співпраці – напрямок в педагогіці другої половини ХХ ст., система методів і прийомів виконання та навчання, заснованих на принципах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості (Ш. Амонашвілі, І. Волков, І. Іванов, Є. Ільїн, С. Мисленкова, В. Шаталов, М. Щетинін та ін.). Автори розробили оригінальні концепції виховання та навчання, основними

засадами яких виступає творча взаємодія учня і вчителя в навчально-виховному процесі. (Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею) / Г.С. Сазоненко. – К.: Гнозис, 2004. – С. 609.).

Педагогічна інновація – процес оновлення чи вдосконалення теорії і практики освіти, який оптимізує досягнення її мети. (Даниленко Л.І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи: Монографія/Л.І. Данленко. – К.: Логос, 1998. – С. 45.).

Педагогічна термінологія – сукупність термінів специфічних назв і лексичних засобів, які застосовуються у теорії і практиці виховання і навчання; сукупність термінів, які зазначають основні поняття педагогіки як науки. Її створення проходило повільно і відносно інтенсивно у кінці ХХ ст., але цей процес далеко незавершений. (Скрипченко О.В. Довідник з педагогіки та психології / О.В. Скрипченко, Т.М. Лисянська, Л.О. Скрипченко. – К.: Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 109.).

Педагогічна технологія „Створення ситуації успіху” – особистісно орієнтований підхід до процесу навчання та виховання. Ситуація успіху – це суб’єктивний психічний стан задоволення наслідку фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища. (Аніщенко О.В. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Навч. посібник / О.В. Аніщенко, Н.І. Яковець; За заг. ред. Н.І. Яковець. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2005. – С. 42).

Педагогічна технологія „Школа діалогу культур” – зміст освіти у „Школі діалогу культур” передбачає зовсім інші порівняно з традиційними, педагогічні принципи. Передусім це стосується позиції викладача на занятті. Найхарактернішою особливістю такого заняття є діалог педагога і учня, під час якого дитина виявляє свою неповторну й відповідальну позицію, а не просто засвоює пропоновані їй знання, а педагог не є „транслятором” незалежного від нього та учнів знання, не розв’язує він і проблеми „вирівнювання дітей”. Результат освітньої діяльності в „Школі діалогу культур” стає базова культура особистості. (Білоцерковська Н.Г. Інформаційні технології і освіта в сучасному суспільстві / Н.Г. Білоцерковська // Шкіл. б-ка. – 2005. – № 6. – С. 33-34).

Педагогічний проект – задум, намір, план тощо, тобто проектна документація, в сукупності з практичною реалізацією заходів у контрольованому процесі. (Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів: Навч. посіб. / І.П. Підласий. – К., 1998. – С. 11.).

Портфоліо (папка досягнень) – зібрана студентом в окрему папку документація як свідчення виконаної роботи і набутих знань (свідоцтв, планів чи проектів, доповідей, рисунків та ін.). (Василюк А.В. Педагогічний словник-лексикон / А.В. Василюк. – Ніжин: Вид-во НДПУ, 2004. – С. 78-79.).

Принцип природовідповідності – педагогічний принцип, згідно з яким вихователь у своїй діяльності повинен керуватися факторами природного розвитку студента. (Я.А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці). Зміст – врахування вікових особливостей. (*Словник навчально-педагогічних понять і термінів: Метод. посіб. / Уклад.: Л.П. Вовк, Г.Д. Панченко, О.С. Падалка та ін. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 12.*).

Проблемне навчання – спосіб навчання або учіння, основу якого становить розв’язання студентами теоретичних та практичних завдань. Проблемне навчання охоплює: організацію проблемних ситуацій, формулювання проблем студентами або викладачем, формулювання гіпотез та їх практичну або експериментальну перевірку, систематизацію та використання здобутих знань; сприяє зближенню процесу вчення до процесу наукових досліджень, а змісту навчання – до змісту сучасної науки в її основних положеннях та структурах, збільшує можливість формування раціональному погляду на світ і розвиток здібностей та пізнавальних інтересів, а також позитивної мотивації учення. (*Василюк А.В. Педагогічний словник-лексикон: Англ.-укр., укр.-англ. / А.В.Василюк. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – С. 59.*).

Рейтингова оцінка – (англ. rating – оцінка, порядок, класифікація) – передбачає визначення рівня оволодіння учнями змістом навчального матеріалу кожної навчальної теми, блоку, цілісного курсу. (*Словник навчально-педагогічних понять і термінів: Метод. посіб. / Уклад.: Л.П. Вовк, Г.Д. Панченко, О.С. Падалка – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 35.*).

Рефлексія – це усвідомлення діючим індивідом того, як він сприймається партнером по спілкуванню, тобто яким він буде партнером по спілкуванню з іншим партнером. Це психічна діяльність людини, спрямована на усвідомлення своїх власних дій і станів. (*Скрипченко О.В. Довідник з педагогіки та психології / О.В. Скрипченко, Т.М. Лисянська, Л.О. Скрипченко. – К.: Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 137.*).

Розвивальне навчання (РН) – спрямованість принципів, методів і прийомів навчання на досягнення найбільшої ефективності розвитку пізнавальних можливостей студента: сприймання, мислення, пам’яті, уяви тощо. РН формує мислительні здібності, самостійність, інтерес до навчання, удосконалює різні форми сприйняття. Гарний ефект дадуть спеціально створювані викладачем ситуації, які спонукають студента до вдосконалення наявних знань, досвіду, умінь, стимулюють розвиток здібностей. (*Педагогічний словник для молодих батьків. – К.: ДЦССМ, 2003. – С. 277.*).

Рольові ігри – соціодрама чи гра за сценарієм з використанням ролей. (*Перспективні освіти технології. / За ред. Г.С.Сазоненко -К.: Гопак, 2000 – С. 52.*).

Самоосвіта – система навчання згідно власних освітніх цілей з мінімальною участю інших осіб, самотужки. Самоосвіта стає формою неперервної освіти та впливає на постійне удосконалення особистості. (Василюк А.В. Педагогічний словник-лексикон / А.В.Василюк. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – С. 92.).

Самореалізація – свідомо діяльність особистості, спрямована на реалізацію власних сил, здібностей, можливостей тощо. (Скрипченко О.В. Довідник з педагогіки та психології / О.В. Скрипченко, Т.М. Лисянська, Л.О. Скрипченко. – К.: Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 142.).

Саморозвиток – розумовий або фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійним заняттям, вправами; розвиток кого-, чого-небудь власними силами, без впливу, сприяння яких-небудь зовнішніх сил; те саме, що саморух. (Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею) / Г.С. Сазоненко. – К.: Гнозис, 2004. – С. 615.).

Суб'єкт педагогічної діяльності – люди чи група людей, які здійснюють цю діяльність, тобто до суб'єктів такої діяльності відносяться педагоги чи групи людей, які організують і керують згаданою діяльністю, а також соціальне середовище, у якому здійснюється педагогічна діяльність.

(Скрипченко О.В. Довідник з педагогіки та психології / О.В. Скрипченко, Т.М. Лисянська, Л.О. Скрипченко. – К.: Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 2001. – С. 163.).

Тестування педагогічне – метод, за допомогою якого вибірка поведінки, навчання, формування розвитку чи виховання, яка репрезентує передумови або результати відповідного процесу, повинна максимально відповідати принципам зіставного, об'єктивності, надійності й валідності вимірювань, повинна пройти опрацювання та інтерпретацію і бути готовою до використання у педагогічній практиці. (Соціолого-педагогічний словник / Уклад.: С.У. Гончаренко, В.В. Радул, М.М. Дубінка; За ред. В.В. Радула. – К.: ЕКСОБ, 2004. – С. 271).

Технологія – грецького походження: *techne* – мистецтво, майстерність, *logos* – наука, закон; наука про майстерність. (Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею) / Г.С. Сазоненко. – К.: Гнозис, 2004. – С. 615.).

Технологія колективного творчого виховання – формування особистості в процесі роботи на користь інших людей; в організації певного способу життя колективу, де все ґрунтується на засадах моральності та соціальної творчості. (Аніщенко О.В. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Навч. посіб. / О.В. Аніщенко, Н.І. Яковець; За заг. ред. Н.І. Яковець. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2005. – С. 42.).

Технологія навчання – відомості про те, як викладачеві потрібно успішно навчати, а студентам раціонально вчитися; послідовність діяльностей і операцій моделювання, реалізації, діагностики, ефективності, корекції процесу навчання; частина педагогічної науки, яка вивчає та розробляє мету, зміст і засоби досягнення планових результатів навчання: вміння конструювати педагогічний процес відповідно до поставленої мети й з урахуванням конкретних умов діяльності; певний порядок, логічність і послідовність відповідно до поставленої мети, яка певною мірою сприяє алгоритмізації спільної діяльності викладача та студентів у процесі навчання, узгодженість їх та взаємовідносини. (Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею) / Г.С. Сазоненко. – К.: Гнозис, 2004. – С. 615.).

Технологія успіху – це наука про майстерність успішного життєтворення особистості. (Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею) / Г.С. Сазоненко. – К.: Гнозис, 2004. – С. 615.)

Інноваційно-технологічні процеси в освіті

- **Економічні інновації** – підрозділяються в залежності від того, які види продукту виробляє та впроваджує університет. Інноваційна діяльність може бути спрямована на освітянську діяльність – роботу науково-викладацького персоналу із створення нових програм, розробки нових курсів, відкриття нових спеціальностей, підвищення кваліфікації спеціалістів тощо. Але сфера інноваційної діяльності може поширюватися за рахунок впровадження новацій у наукову сферу та сферу освітніх послуг.
- **Навчальна технологія** – відбиває шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах відповідного навчального предмета, теми, питання.
- **Освітня технологія** – відображує загальну стратегію розвитку освіти, загального освітнього процесу, призначається для прогнозування розвитку освіти, його конкретного проектування та планування, передбачення результатів, а також визначення стандартів, відповідних освітнім цілям.
- **Педагогічна технологія** – системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей.
- **Технічні засоби навчання (ТЗН)** – обладнання й апаратура, що застосовуються в освітньому процесі з метою підвищення його ефективності.
- **Технологічні інновації** – визначаються у створенні нових методів і технологій, спрямованих на вдосконалення освітнього процесу (ТВ-технології, Інтернет-технології, технології дистанційного навчання, кейс-технології тощо).
- **Управлінські інновації** – спрямовані на організацію роботи обслуговуючого персоналу, визначення компетенції працівників, підвищення корпоративної культури університету.
- **Соціальні інновації** – направлені на покращення умов праці, відпочинку студентів і викладачів, підвищення оплати праці, соціальних виплат.

- **Технології модульного навчання** – сутність полягає в тому, що зміст навчальної дисципліни (або циклу дисциплін) структурується у блоки (навчальні модулі) і визначається організаційно-методичний порядок засвоєння цих блоків.
- **Технології розвивального навчання** – сутність полягає у активно-діяльнісному типі навчання, орієнтованому на „зону найближчого розвитку”, тобто на діяльність, з якою студент ще не зустрічався та яку він засвоює за допомогою механізму, що дає викладач. Потім студент переходить на такий рівень розвитку, коли цю дію може виконати самостійно, що свідчить про розвиток відповідних здібностей та здатностей. Це сприяє осмисленню відповідного матеріалу, свідомому його запам'ятовуванню для подальшого навчання та творчого застосування в нестандартних умовах. Модель розвивального навчання розрахована на вдосконалення розумових процесів з урахуванням можливостей кожного індивіда. Метою розвивального навчання є формування активного, самостійного, творчого мислення особистості і на цій основі поступового переходу в самостійне навчання з розвиненими потребами, навичками та творчими здібностями пізнання та самовдосконалення (рефлексії, аналізу, планування). Розвивальне навчання – основа формування творчої, креативної особистості, яка має внутрішні передумови, що забезпечують її творчу активність, не стимульовану зовнішніми чинниками.
- **Інтерактивні технології навчання** відносяться до технологій групової і колективної взаємодії. Вони засновані на активному, емоційному спілкуванні студентів між собою та з викладачем у малих групах або у колективних формах роботи при спеціально організованій спільній діяльності при поширених „суб'єкт-суб'єктних” стосунках на противагу традиційним „суб'єкт-об'єктним” відносинам. До інтерактивних відносяться технології ігротехнічного навчання, ситуаційного аналізу, а також тренінги та рольові вправи. Інтерактивні технології, як правило, вписуються в будь-яку освітню програму і добре сполучаються з традиційними формами навчання (лекціями, семінарами, практичними заняттями, груповими вправами).
- **Технології ситуаційного аналізу** - полягає у самостійному аналізі, діагностиці, висуванні ідей та прийнятті рішення студентом з реагування на ситуацію, проблему, випадок, подію, пригоду, кореспонденцію тощо; інформація, яка надається студенту у різному вигляді, формі та за різним змістом залежно від різновиду ситуаційного аналізу.

- **Кейс-метод** сприяє розвитку вміння вимагати додаткову інформацію, необхідну для уточнення вихідної ситуації, та надбанню навичок застосування теоретичних знань для аналізу практичних проблем та навичок прийняття рішень в умовах невизначеності.
- **Метод аналізу „інциденту”** - відрізняється від попереднього тим, що його мета – пошук інформації самими студентами. Студенти замість докладного опису ситуації отримують лише коротке повідомлення про інцидент. Даний метод спрямований на розвиток або удосконалення вмінь студентів приймати рішення в умовах недостатньої інформації, раціонально збирати та використовувати інформацію, необхідну для прийняття рішення. Розвиваються також аналітичні здібності та здібності критичного мислення, закріплюються вміння прогнозування та оцінювання своїх дій та рішень.
- **„Баскетметод”** - метод розбору кореспонденції або метод папки зі вхідними документами, заснований на роботі з документами й діловими паперами, що відносяться до повсякденної професійної діяльності. Цей метод у професійній літературі ще називається методом „інформаційного лабіринту”. Отримавши папку з набором документів, студент виступає у ролі особи, що аналізує документи та приймає рішення. Він повинен на основі розрізненої інформації в окремих документах скласти загальне уявлення про ситуацію, зробити висновки та прийняти відповідні рішення, тобто вийти з „інформаційного лабіринту”. Цей метод застосовується як діагностичний інструмент для визначення можливостей студентів справлятися з подібною працею, а також як інструмент оцінки того, як вони на практиці використовують раніше набуті знання.
- **Викладання** – діяльність викладача, спрямована на управління навчально-пізнавальною діяльністю студента на основі врахування об’єктивних і суб’єктивних закономірностей, принципів, методів, організаційних форм і засобів навчання.
- **Професійна компетентність** – якісна здатність і готовність особистості до продуктивної діяльності, що базується на системі професійних компетенцій (знань, умінь, навичок і досвіду ефективної діяльності), та орієнтована на самостійну активність фахівця в пізнавальних процесах при виконанні професійних функцій.
- **Професійно-педагогічна культура викладача** – це міра й спосіб творчої самореалізації його особистості в різноманітних видах педагогічної

діяльності, спрямованої на освоєння, передачу та створення педагогічних цінностей і технологій.

- **Професійно-педагогічне спілкування** – це система прийомів органічної, соціально-психологічної взаємодії педагога й студентів, змістом якої є обмін інформацією, пізнання один одного, організація діяльності й стимулювання діяльності вихованців, організація й корекція взаємин у колективі вихованців, обмін ролями, співпереживання та створення умов для самоствердження особистості вихованця.
- **Процес навчання у вищій школі** – спеціально організована взаємодія суб'єктів пізнавальної діяльності, яка моделюється для активного опанування студентами основами соціального досвіду, накопиченню людством у різних галузях науки з метою розвитку інтелектуальної, чуттєво-вольової сфер їхньої життєдіяльності, виховання потреби в самоосвіті, самовихованні.
- **Учіння** – цілеспрямований процес засвоєння студентами знань, умінь і навичок, регламентований навчальними планами та програмами.
- **Навчальна робота у ЗВО** – це частина трудової діяльності з підготовки фахівців вищої кваліфікації, що включає види конкретних робіт, визначених структурою навчального плану спеціальності.
- **Заклади та установи освіти дорослих (освіти впродовж життя)** – спеціалізовані заклади та установи освіти, або організації, підприємства та їх підрозділи, які надають освітні послуги в сфері формальної та неформальної освіти.
- **Освіта** – процес і результат розвитку, виховання, навчання особи.
- **Освітні послуги** – діяльність фізичних та юридичних осіб у сфері формальної та неформальної освіти, яка спрямована на задоволення потреб людини в надбанні нею нових знань і розвитку індивідуальних здібностей.
- **Неформальна освіта** – здобуття знань, умінь і навичок для задоволення освітніх особистісних потреб, не регламентована місцем здобуття, терміном і формою навчання, заходами державної атестації.
- **Формальна освіта** – освіта, спрямована на одержання або зміну освітнього рівня та/або кваліфікації в закладах та установах освіти згідно з визначеними освітньо-професійними програмами та терміном навчання,

заходами атестації випускників, що підтверджується отриманням відповідних документів про освіту.

- **Додаток до диплома Європейського зразка** є документом, що видається разом з дипломом про вищу освіту, у якому описується здобута кваліфікація (ступінь) вищої освіти за загальноприйнятим в Європейському просторі вищої освіти зразком, де зазначається інформація про власника диплома, здобуту кваліфікацію, перелік вивчених дисциплін (модулів) і його успішність, систему оцінювання, академічні та професійні права, інформація про систему вищої освіти країни тощо.
- **Європейська кредитно-трансферна системи (ЄКТС)** використовується для перенесення та накопичення кредитів. Разом з іншою інформацією, що міститься в додатку до диплома (або академічній довідці), кількість здобутих кредитів ЄКТС дозволяє точно відобразити й оцінювати досягнення випускника (або студента), здобуті ним під час навчання у закладі вищої освіти. Кредити ЄКТС відображають загальне навчальне навантаження студента, необхідне йому для виконання освітньої програми та присвоюється лише у випадку успішного оцінювання досягнутих результатів навчання. Зазвичай навантаження студента складає від 1500 до 1800 годин на навчальний рік (60 кредитів), відповідно 1 кредит відповідає 25-30 годинам роботи (включаючи не лише аудиторну роботу, але й самостійну роботу, підготовку курсових та інших робіт, екзамени тощо). Таким чином освітні програми стають легшими для сприйняття й порівняння як усередині країни, так і за кордоном, тим самим полегшується мобільність студентів і визнання їх навчальних досягнень.